

нотувавши сліди описаним методом, їх вилучають способом змивання або зішкрібання. Ці речові докази фіксують, і слідчий (прокурор), дотримуючись кримінально процесуальних норм, направляє їх для відповідних лабораторних досліджень.

Під час проведення огляду місця події труп фотографується, складаються протокол, схеми, виготовляються зліпки та відбитки слідів, беруться зразки волосся, крові, тканин тіла (органів або частин трупа), які направляються для проведення необхідних судово-експертних досліджень.

У протоколі огляду обов'язково позначають: місцерозташування трупа; зовнішній стан одягу; наявність знарядь заподіяння ушкоджень чи смерті, якщо вони є на трупі чи поруч. Докладно описують: ложе трупа (ділянку під трупом), тіло трупа й ушкодження, трупні явища, індивідуальні особливості, які спостерігаються на тілі, предмети, які виявлено поряд із трупом і які можуть мати відношення до особи. Труп, особа якого не встановлена, після закінчення огляду обов'язково дактилоскопіюють і фотографують за правилами сигналітичної зйомки.

23.6. Фіксація результатів огляду місця події

Фіксація результатів огляду місця події становить комплекс дій слідчого (дознавача, спеціалістів), спрямованих на закріплення перебігу, умов проведення та результатів огляду місця події, виявлених на місці події слідів, речових доказів, документів, інших фактичних даних у передбачених кримінальним процесуальним законом порядку, формах, способами й засобами. Фіксацію результатів огляду місця події здійснюють у декількох *формах*:

- *вербальній* (опис дій та обстановки місця події, її деталей у протоколі, письмових поясненнях спеціаліста, доданих довідках, аудіофіксація перебігу огляду зі слів слідчого);
- *графічній* (зображення обстановки місця події, підходів до нього, розташування слідів і предметів, відстаней до об'єктів-орієнтирів на планах, схемах, кресленнях, малюнках);
- *технічній* (відображення обстановки в цілому й окремих об'єктів на фотознімках, завдяки відеозапису);

- *контактний* (перенесення слідів, документів на спеціальні матеріали із застосуванням спеціальних засобів);
- *натуральний* (вилучення та збереження значущих об'єктів і їх фрагментів у натуральному вигляді).

Основним **способом фіксації** результатів огляду місця події є складання протоколу. Додатковими способами фіксації є складання планів, графічних зображень, фотографування місця події, його окремих вузлів, слідів, речових доказів, аудіо- та відеозапис, виготовлення відбитків, копій та зілпків, вилучення зразків об'єктів, а також речей і документів.

Складання протоколу огляду місця події вимагає додержання певних вимог згідно зі ст. 104 КПК України. Протокол огляду місця події складається з трьох частин: вступної, описової та заключної.

Вступна частина повинна містити такі відомості:

- місце, час проведення та назву процесуальної дії;
- дані особи, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посаду);
- дані всіх осіб, які були присутні під час проведення огляду (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місце проживання);
- інформацію про те, що особи, які беруть участь в огляді, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, умови й порядок їх використання.

Описова частина протоколу має містити відомості щодо загальної характеристики місця події, його місцезнаходження, шляхів підходу й відходу, а також щодо оточення місця події та меж оглянутої території. В описовій частині протоколу фіксують послідовність дій СОГ, а також усе виявлене на місці огляду. Детально описують речові докази, прийоми їх виявлення, фіксації та вилучення (найменування сліду чи предмета, його місцезнаходження, розмір, форму, колір, індивідуальні ознаки, спосіб виявлення та фіксації), а також інші отримані в результаті огляду відомості, важливі для кримінального провадження. Опис у протоколі огляду місця події відбувається від загального до окремого. Спочатку описують загальну характеристику місця події, його місцезнаходження, об'єкти, що знаходяться поряд, шляхи підходу (відходу) до цього місця, стан дверей, вікон, запорів, суміжних приміщень тощо. У подальшому описують окремі об'єкти (предмети, сліди, речові докази, трупи, документи) із зазначенням їх найменуван-

ня, місцезнаходження, розміру, форми, матеріалу, структури, кольору, стану, інших загальних та індивідуалізуючих ознак, а також застосованих способів виявлення, вилучення та фіксації. У цій частині протоколу також описують і виявлені негативні обставини.

Заключна частина повинна містити відомості про вилучені речі й документи та спосіб їх ідентифікації (перелік предметів і слідів, вилучених із місця події, способи їх упакування із зазначенням, якою печаткою опечатано); позначку про проведення фото- й відеозйомки, складання схем, планів та інших додатків; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження та доповнення до письмового протоколу з боку учасників слідчої (розшукової) дії та позначку про відтворення відеозапису. Крім цього, у протоколі вказують перелік додатків. Протокол підписують слідчий і всі учасники огляду та присутні особи.

У заключній частині має знайти своє відображення інформація про додані результати застосування додаткових засобів фіксації: фотозйомки, відеозапису, аудіозапису, носії, на яких вони збережені, характер їх упакування, фототаблиці, плани, схеми, малюнки, пояснення спеціалістів.

Перед підписанням протоколу учасникам огляду місця події надають можливість ознайомитися з його текстом. Слід ретельно перевіряти зміст протоколу на предмет лексичних і граматичних помилок, «описок», які можуть викривляти сутність зафіксованої інформації. Зауваження і доповнення зазначають перед підписами. За відсутності зауважень у протоколі робиться позначка про те, що таких зауважень не надійшло. Протокол підписує слідчий і всі особи, які брали участь в огляді. Якщо учасник огляду відмовився підписати протокол, про це зазначають у протоколі. Такій особі надають право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносять до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчують підписом її захисника (законного представника), а в разі його відсутності – понятих.

Від повноти, усебічності й об'єктивності огляду та докладного описання його результатів багато в чому залежить доказове значення цієї слідчої (розшукової) дії. Тому протокол огляду місця події повинен відповідати певним вимогам:

1) він має бути складений у точній відповідності до вимог кримінального процесуального закону;

2) повно й об'єктивно відображати всі обставини та об'єкти, що фіксують, щоб можна було отримати чітке уявлення щодо обстановки місця події;

3) відображати всі сліди й предмети, виявлені на місці події, які мають значення для досудового розслідування;

4) дані, що містяться в протоколі, мають бути викладені таким чином, щоб за необхідності можна було здійснити реконструкцію місця події.

При складанні протоколу огляду місця події необхідно дотримуватися вимог щодо термінології. Не варто вживати невизначених понять: «біля», «неподалік», «ліворуч», «праворуч», «поряд» тощо. У протоколі також не можуть мати місця чіткі найменування тих предметів чи слідів, характеристика яких у процесі огляду не визначена.

Для забезпечення високої якості протоколу огляду під час проведення слідчої (розшукової) дії рекомендовано спочатку робити чорнові нотатки, а потім складати протокол. Під час огляду місця події доцільною є фотозйомка, яка забезпечує наочність обстановки й окремих об'єктів, слідів тощо. Виготовляють орієнтувальні, оглядові, вузлові й детальні знімки.

До протоколу огляду місця події мають додаватися спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей, документів, зліпки, відбитки пальців рук загиблого, пояснення спеціалістів, аудіо-, відеозапис огляду, фототаблиці, схеми, плани місця події, носії комп'ютерних даних та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, (прокурора), спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Одним із додаткових способів фіксації місця події є **фотозйомка** й **відеозапис**, які дають змогу наочно закріпити результати огляду. Фотозйомка має передувати будь-яким змінам обстановки місця події, пов'язаним з її оглядом. З цією метою застосовують види й методи судово-оперативної фотозйомки. Основними видами фотозйомки є орієнтувальна, оглядова, вузлова, детальна. У випадках, коли на місці події знайдені сліди або речові докази (дрібні частки, сліди рук), які

не можуть бути вилучені з різних причин, використовують *методи масштабної та великомасштабної фотозйомки*. У протоколі огляду обов'язково зазначають: які об'єкти були зафіксовані, які режими, види, методи та прийоми фотозйомки застосовані, кількість знімків. Фото-таблиці мають бути засвідчені слідчим і особою, яка допомагала в їх виготовленні (спеціаліст).

Поряд із фотозйомкою може бути проведений відеозапис. Його застосовують у випадках, коли подія ще не завершена, або місце події має великі масштаби, значну кількість об'єктів огляду, є незручним або небезпечним для пересування (пожежа, екологічна катастрофа, наслідки автопригоди, місце падіння літака, влучання снаряду в будівлю тощо), або в інших випадках, якщо слідчий вважає це за доцільне.

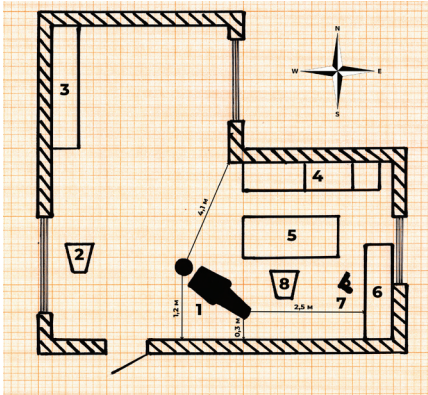
З метою фотозйомки й відеозапису можуть використовуватися засоби фото- й відеозаписів на БПЛА, відеореєстратори, портативні відеореєстратори, порядок застосування яких визначений Інструкцією із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 18.12.2018 № 1026.

Сучасним тривимірним засобом фіксації обстановки місця події є лазерні 3D-сканери, які дають змогу не лише швидко й точно зафіксувати обстановку (навіть в умовах темряви), а й надалі вивчати її з різних сторін, під різним кутом із можливістю масштабування.

Аудіозапис під час огляду місця події застосовують здебільшого для зручності – як засіб попередньої фіксації слідчим процесу огляду за допомогою надиктовування на диктофон із подальшим відтворенням і перенесенням змісту зафіксованого до протоколу.

Рішення про фіксацію огляду місця події за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування приймає особа, яка проводить огляд. За клопотанням учасників огляду застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Про застосування технічних засобів фіксування заздалегідь повідомляють осіб, які беруть участь в огляді. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо (ст. 107 КПК України).

Додатками до протоколу огляду місця події також можуть бути й **плани та схеми**. Вони є *загальними* й *окремими*. Залежно від особливостей місця події також складають *плани відкритої місцевості та приміщень*. У свою чергу план приміщень може бути *площинним простим* (рис. 137) або *розгорнутим* (рис. 138). На такому плані відображено не лише підлогу кімнати з розташованими на ній предметами, а й у розгорнутому вигляді стіни кімнати з усіма речами та «слідовою картиною», яка є на підлозі й на стінах, що дає змогу фіксувати такі об'єкти. Також план приміщення може бути графічним (рис. 139).

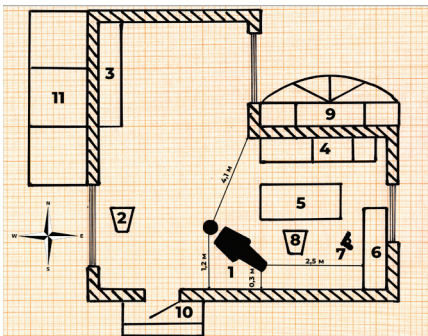

- 1 – труп;
- 2 – крісло;
- 3 – тумбочка;
- 4 – платтяна шафа;
- 5 – письмовий стіл;
- 6 – стіл;
- 7 – пістолет;
- 8 – крісло.

Слідчий
Поняті

(підпис)
(підписи)

Рис. 137. Схематичний площинний план кімнати

- 1 – труп;
- 2 – крісло;
- 3 – тумбочка;
- 4 – платтяна шафа;
- 5 – письмовий стіл;
- 6 – стіл;
- 7 – пістолет;
- 8 – крісло;
- 9 – лоджія;
- 10 – сходи;
- 11 – вентиляційне обладнання.

Слідчий
Поняті

(підпис)
(підписи)

Рис. 138. Розгорнутий масштабний план кімнати

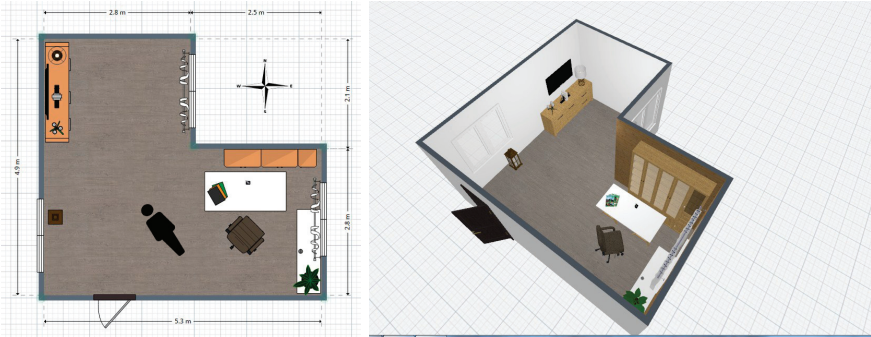

Рис. 139. Графічний план кімнати

План місцевості викреслюють *методом вимірювань за спрямованістю* або *за способом засічок*. Сутність такого методу полягає в тому, що вимірювання між двома об'єктами й відображення на плані відрізка у відповідному масштабі проводять лише після першого візування. Інші об'єкти візують як із початкової точки, так і з точки, на яку проводилося перше візування. У цьому разі відрізок між двома цими точками слугує базою зйомки. Таке перехрестя відображає місце розташування об'єкта, на який проводилося візування. Оскільки база зйомки і дві лінії візування утворюють трикутник, то вирахувати відстань від одного до іншого є можливим¹ (рис. 140).

План (схема) повинні містити: заголовок із зазначенням, що саме накреслено, орієнтир за частинами світу (стрілку з позначенням «північ – південь»), масштаб (на масштабних планах), перелік умовних позначень, пояснювальні написи, підписи слідчого й понятих. При складанні плану чи схеми використовують відповідні умовні позначення.

Вилучення предметів і слідів здійснюють за правилами: об'єкти, за можливості, вилучають у їх натуральному вигляді; потрібно уникати доторкання до частин предметів, на яких можуть зберігатися сліди рук; дрібні та крихкі об'єкти вилучають за допомогою пінцетів, клейкої стрічки, магнітної щітки, гумової груші, піпеток, ватних тампонів

¹ Шепітько В. Ю. Плани і схеми місця події. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 20. Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків : Право, 2018. С. 606–607.

тощо; вологі об'єкти й ті, які містять кров, інші сліди біологічного походження – мають бути просушені; у разі неможливості вилучення предмета-слідоносія виготовляють копії та зліпки слідів (із використанням дактилоскопічних порошків і дактилоплівок, силіконових компаундів, пластиліну, гіпсу тощо); характер упакування предметів (зліпків, копій слідів) має запобігати їх руйнуванню, потраплянню сторонніх речовин, пересуванню упаковкою та контактуванню важливих ділянок із внутрішньою поверхнею упаковки, утраті мікрочастинок. На пояснювальних написах до вилучених об'єктів і виготовлених копій (зліпків) слідів зазначають: найменування об'єкта, місце його знайдення (вилучення), коли й під час якої дії здійснено вилучення, посада, прізвище, ім'я, по батькові та підписи слідчого й понятих.

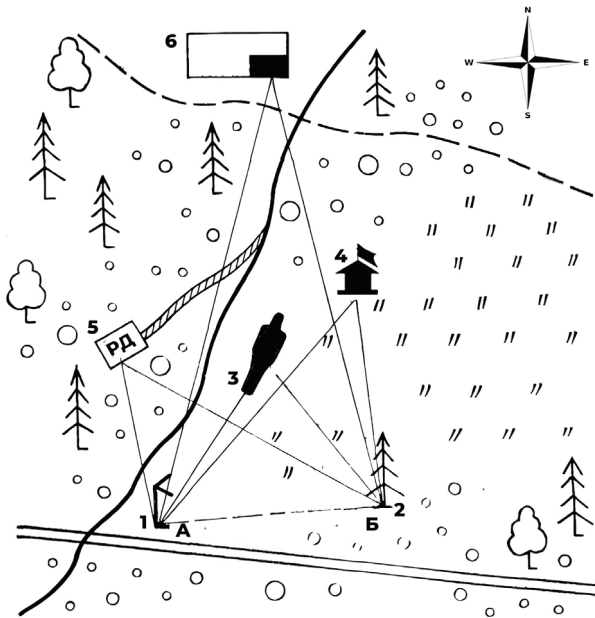

Рис. 140. План місцевості методом вимірювань за спрямованістю або за способом засічок: А – вихідна точка; Б – перший з об'єктів, що наноситься на план; 1, 2, 3, 4, 5, 6 – об'єкти, на які проводилося візування з точок А і Б; РД – речові докази

Місце події також може бути позначено на мапі, завантаженій з інтернет-ресурсу «GoogleMap» (рис. 141).

Рис. 141. Місце події на мапі, завантаженій з інтернет-ресурсу «GoogleMaps»

Отже, від повноти, усебічності й об'єктивності огляду та докладного описання його результатів значною мірою залежить доказове значення результатів цієї слідчої (розшукової) дії. Належним чином оформлений протокол, так само як і додатки до нього, є документами й належать до процесуальних джерел доказів.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке слідчий огляд?
2. Які існують види слідчого огляду?
3. У чому полягають особливості огляду місця події?
4. Яким принципам підпорядковане проведення огляду місця події?
5. З яких елементів складається підготовка до огляду місця події?
6. Які методи визначають послідовність проведення огляду місця події?
7. Які стадії виокремлюють при проведенні огляду місця події?
8. Які питання можуть бути з'ясовані під час огляду місця події?
9. Що таке негативні обставини?
10. Які ситуації можуть виникати залежно від характеру відображення кримінального правопорушення на місці події?
11. Які існують системи тактичних прийомів огляду місця події?
12. Які існують особливості проведення огляду трупа?
13. Що є основним способом фіксації результатів огляду місця події?
14. Які види фотозйомки використовують при проведенні огляду місця події?
15. Які плани та схеми можуть складатися при проведенні огляду місця події?
16. У чому полягають особливості складання плану місцевості за способом засічок?